

Шелудьяков Р. С.,
асистент кафедри конституційного,
міжнародного та приватного права
Криворізького факультету
Національного університету
«Одеська юридична академія»
(м. Кривий Ріг, Україна)

УДК 347.79

СЕРТИФІКАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ РИБАЛЬСЬКИХ СУДЕН: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ

У статті розкриваються деякі аспекти імплементації міжнародних стандартів сертифікації персоналу рибальських суден, закріплених у Міжнародній конвенції про стандарти підготовки, сертифікації персоналу рибальських суден та несення вахти 1995 року та у Міжнародній конвенції про стандарти підготовки, дипломування моряків та несення вахти 1978 р. Автором, зокрема, зазначається про недосконалість нормотворчої техніки актів впровадження норм цих конвенцій у національне українське законодавство. Також доведена відсутність остаточної редакції назв зазначених конвенцій українською мовою через неможливість належного перекладу англійського слова «certification».

Ключові слова: плавсклад риболовних суден, імплементація, Конвенція STCW, Конвенція STCW-F, стандарт, сертифікація моряків, сертифікація персоналу.

Roman Sheludiyakov. Certification of Fishing Vessel Personnel: International Standards and Implementation in Ukraine. – Article.

The article reveals some aspects of the implementation of the international standards for the certification of fishing vessel personnel established by International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Fishing Vessel Personnel (1995) and International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers (1978). The author notes the imperfection of standard-setting techniques of the acts introducing the norms of these conventions into national Ukrainian legislation. The author also emphasizes the absence of a final wording of the

names of the conventions in Ukrainian due to the impossibility of a proper translation of the English word “certification”.

Keywords: fishing vessel personnel, implementation, STCW Convention, STCW-F Convention, standard, seafarer certification, personnel certification.

Шелудяков Р. С. Сертификация персонала рыболовных судов: международные стандарты и имплементация в Украине. – Статья.

В статье раскрываются некоторые аспекты имплементации международных стандартов сертификации персонала рыболовных судов, закрепленных в Международной конвенции о стандартах подготовки, сертификации персонала рыболовных судов и несении вахты 1995 года и в Международной конвенции о стандартах подготовки, дипломирования моряков и несения вахты 1978 года. Автором, в частности, отмечается несовершенство нормотворческой техники актов внедрения норм этих конвенций в национальное украинское законодательство. Также доказано отсутствие окончательной редакции названий указанных конвенций на украинском языке из-за невозможности надлежащего перевода английского слова «certification».

Ключевые слова: плавсостав рыболовных судов, имплементация, Конвенция STCW, Конвенция STCW-F, стандарт, сертификация моряков, сертификация персонала.

Ще на початку – в середині 90-х років минулого століття Україна належала до п'ятірки країн світу із найрозвиненішим дистанційним рибальством як за обсягами вилову, так і за кількістю суден, що брали участь у промислі. З метою забезпечення діяльності на законних засадах у Світовому океані 1994 р. Верховною Радою України було проголошено правонаступництво України у Комісії зі збереження морських живих ресурсів Антарктики [1] (*Commission for the conservation of Antarctic marine living resources, CCAMLR*). Із великим запізненням (що призвело до втрат можливостей з обсягами квот на вилучення водних живих ресурсів) Україна ратифікувала Конвенцію про майбутнє багатостороннє співробітництво в галузі рибальства в північно-західній частині Атлантичного океану [2; 3], що забезпечило її участь в роботі Організації з рибальства в північно-західній частині Атлантичного океану (*Northwest Atlantic fisheries organization, NAFO*).

Загальновідомо, що, за умов суттєвих змін у морегосподарській політиці більшості держав світу, отримати право на вилов водних живих ресурсів у водах, які перебувають під юрисдикцією прибережних країн є досить проблематичним. Таке питання для суден під прапором іншої держави або не вирішується взагалі (Чилі, Перу,

Аргентина тощо), або обумовлюється низкою малоприйнятних умов (Нова Зеландія, Намібія), або вимагає сплати дуже істотних компенсацій, які собі можуть дозволити такі країни та інтеграційні об'єднання, як ЄС, Китай, Японія тощо (більшість країн Африки). Станом на сьогодні поновлення активного промислу, як видається, можливе лише щодо ресурсів антарктичного криля (у значних обсягах), іклачів Антарктики (у невеликих обсягах), та, можливо, перуанської ставриди південної частини Тихого океану. Але, незважаючи на те, що оголошення правонаступництва в *CCAMLR* та вступ до *NAFO* відбувалось на прохання вітчизняних судновласників, промисел в Антарктиці останній раз здійснювався у 2008 р., а власними силами у зоні дії *NAFO* – взагалі у 2005 р. [4; 5; 6, с. 14].

Варто нагадати, що, на жаль, більшість міжнародних організацій з управління рибальством переходять до використання т. зв. «історичного принципу», тобто під час розподілу квот вилову між окремими державами-членами враховують наявність історичного минулого у тому чи іншому виді промислу [5]. Так, використання зазначеного принципу вже негативно відбивається на можливостях, що отримує Україна в зоні дії *NAFO*.

У сучасних умовах дослідження всього комплексу міжнародно-правових проблем питання, пов'язані із здійсненням морського рибальства набувають особливої актуальності. Світовий океан з його потенційними ресурсами останніми десятиліттями привертає дедалі більшої уваги всього міжнародного співтовариства. Використання морських живих ресурсів океану (рибальство) – одна з найбільш динамічних і таких, що постійно розвиваються сфер співробітництва зацікавлених держав, міжнародних організацій, науково-дослідних інститутів та приватних фірм. Світовий вилов риби і морських водних об'єктів перевищує 110 млн т на рік, забезпечуючи до 25% споживання тваринного білка в харчовому раціоні кожного жителя планети [7, с. 4]. А вилов риби неможливий без використання відповідних спеціалізованих рибальських суден. Загальна чисельність риболовецького флоту в світі оцінювалася приблизно в 4,36 млн суден. У складі глобального флоту 3,23 млн суден (74%) вважаються такими, що ведуть промисел на морі, а інші 1,13 млн суден – у внутрішніх водах. Найбільшим є флот Азії, що налічує 3,18 млн суден (73% глобального флоту), за яким слідують флоти Африки (11%), Латинської Америки і Карибського басейну (8%), Північної Америки (3%) і Європи (3%)

[6, с. 14, 24-25]. Ці суда (сейнери, траулери, плавучі рибоконсервні заводи і бази, китобійні суда) мають бути укомплектовані персоналом з відповідним рівнем професійної підготовки та відповідати вимогам для здійснення рибальства, адже така діяльність вимагає спеціальних знань та навичок керування рибальським (промисловим) обладнанням (снюревід, трал тощо). Відповідно до міжнародних норм щодо безпеки мореплавства в цілому та норм про забезпечення безпечного управління рибальськими судами зокрема, цей персонал має бути підготовлений та сертифікований спеціально для роботи в рибопромисловій галузі.

На жаль, питання сертифікації персоналу риболовних суден та імплементації в українське законодавство пов'язаних із цим міжнародних стандартів у вітчизняній правничій літературі практично не розглядалися, лише О. П. Кратюк у 2011 р. було присвячено декілька публікацій професійній підготовці персоналу рибальських суден, а у 2015 – К. П. Вихренко захищено дисертацію «Міжнародно-правове регулювання праці в рибальському секторі» [8], в якій, проте, було досліджено лише окремі проблеми імплементації міжнародних стандартів професійної підготовки персоналу рибальських суден в українське законодавство та не звернуто уваги на проблеми перекладу та змістовного навантаження окремих правничих термінів, що використовуються як в текстах міжнародних угод, так і в національному законодавстві України. Поверхнево їх розглядали у своїх дослідженнях правники, які вивчали підготовку та дипломування моряків торговельних суден (Т. В. Аверочкіна, В. Є. Кривошеков тощо). Саме через цей факт метою цієї статті обрано дослідження деяких аспектів імплементації міжнародних стандартів підготовки плавскладу персоналу риболовних суден в українське законодавство, виявлення пов'язаних із цим процесом проблем.

Конвенцією ООН з морського права 1982 р. [9] (*United Nations Convention on the Law of the Sea, UNCLOS'82*) однією зі складових свободи відкритого моря визнається свобода рибальства (ст. 87). Відповідно до ст. 116, свобода рибальства розуміється як право всіх держав на те, щоб їхні громадяни займалися рибальством у відкритому морі (ст. 116). Природньо, що рибальством можливо займатися лише за допомогою суден, спеціально обладнаних для цієї діяльності та відповідним чином зареєстрованих у судових реєстрах, а отже на них розповсюджуються норми *UNCLOS'82* щодо реального

зв'язку між судами та державою їхньої реєстрації (т. зв. «державою прапора»). Відповідно до ст. 94 *UNCLOS*'82, кожна держава ефективно здійснює в адміністративних, технічних і соціальних питаннях свою юрисдикцію і контроль над судами, які плавають під її прапором. Кожна держава щодо суден, які плавають під її прапором, вживає необхідних заходів для забезпечення безпеки у морі, зокрема в тому, що стосується: ... б) комплектування, умов праці і навчання екіпажів суден з урахуванням застосованих міжнародних документів. До числа таких заходів належать заходи, необхідні для забезпечення того, щоб: ... б) кожне судно очолювалося капітаном і офіцерами відповідної кваліфікації, зокрема у галузі судноводіння, навігації, зв'язку і суднових машин та обладнання, а екіпаж за кваліфікацією і чисельністю відповідав типу, розмірам, механізмам і обладнанню судна.

Таким чином, обов'язки щодо підготовки та сертифікації персоналу суден винесені *UNCLOS*'82 до окремого пункту ст. 94, що вказує на його значущість у забезпеченні й реального зв'язку між судном та державою його реєстрації, й безпеки мореплавства, адже лише належним чином сертифікований персонал (плавсклад) судна, що пройшов відповідно професійну підготовку, може забезпечити безпечне плавання судна та проведення ним певних видів діяльності (зокрема рибальства). Саме цьому аспектові присвячено два великі міжнародні документи, розроблені Міжнародною морською організацією (*International Maritime Organization, IMO*): Міжнародна конвенція про стандарти підготовки, дипломування моряків та несення вахти 1978 року (*International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers, 1978, Конвенція STCW'78*) [10; 11] та Міжнародна конвенція про стандарти підготовки, сертифікації персоналу риболовних суден та несення вахти 1995 року [12] (*International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Fishing Vessel Personnel 1995, Конвенція STCW-F*).

Обидві конвенції є діючими, Україна приєдналася до обох документів та біля двадцяти останніх років впроваджує їхні вимоги у своєму національному законодавстві. При цьому, якщо імплементація першого документа відбулася через значні труднощі [13], то другий документ було належним чином враховано навіть до набуття ним чинності (у 2012 р.) при розробці та затвердженні вітчизняного Положення про сертифікацію персоналу суден флоту рибної промисловості [14].

При цьому, попри всі намагання належного впровадження стандартів зазначених конвенцій у національне українське законодавство все ще залишаються деякі проблемні аспекти, пов'язані із нормотворчою технікою, застосованою у цих актах. Так, Конвенція *STCW-F* у перекладі українською мовою користується саме терміном «сертифікація», проте не розкриває його ані у тексті самої Конвенції *STCW-F*, ані у Додатку до неї, використовуючи терміни «сертифікат», «власник сертифіката» (ст. 2 Конвенції *STCW-F*), закріплюючи у ст. 6 «Сертифікація» норму про те, що «персонал риболовних суден «сертифікується» (або «проходить сертифікацію») відповідно до положень Додатка до цієї Конвенції».

Тут варто звернути увагу на той факт, що в україномовній редакції Конвенції *STCW-F* та Додатку до неї (розміщені на офіційному веб-сайті Верховної Ради України) містяться згадки про Конвенцію *STCW'78* (яка, по суті, була попередницею Конвенції *STCW-F*), проте у преамбулі Конвенції *STCW-F* назву цього документа наведено як «Міжнародна конвенція про стандарти підготовки і сертифікації моряків і несення вахти 1978 року», а у Додатку до неї – як «Міжнародна конвенція про стандарти підготовки, дипломування моряків та несення вахти 1978 року». Таким чином, можна наочно побачити, що навіть на цьому рівні, є відсутньою остаточною редакція назви цього документа через неможливість належного перекладу англійського слова «*certification*».

Підзаконна нормативно-правова база України оперує стосовно цього процесу терміном «сертифікація» щодо персоналу риболовних суден (наприклад, Положення про сертифікацію персоналу суден флоту рибної промисловості, затверджене наказом Міністерства аграрної політики від 12.01.2005 р. № 7 та ін.) та терміном «дипломування» щодо моряків (наприклад, постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2001 р. № 83 «Про вдосконалення державного нагляду за станом підготовки та дипломуванням моряків» [15] та ін.).

Через це представляється можливим застосування цього терміну та його переклад саме як «сертифікація» у назвах обох конвенцій та у внутрішньодержавному законодавстві, але при цьому вникає відповідне питання: чи є можливим застосування цього терміну до людей, фізичних осіб («персоналу риболовних суден», «моряків»).

В українській морській періодиці можна спостерігати певні розшифрування цього терміна. Наприклад, В.Є. Кривошеков у статті

«Конвенція STCW 1987-го, с поправками к Маниле – 2010 (новое прочтение)», опублікованій у газеті «Моряк України» [16], зазначає, що «сертифікація» є «підтвердженням відповідності».

Дійсно, відповідно до ст. 1 Закону України від «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» [17], сертифікація – підтвердження відповідності третьою стороною (особою, яка є незалежною від особи, що надає об'єкт оцінки відповідності, та від особи, що заінтересована в такому об'єкті як споживач чи користувач), яке стосується продукції, процесів, послуг, систем або персоналу. Отже застосування цього терміну є можливим стосовно персоналу рибальських суден, і використання його у назвах відповідних конвенцій є цілком обґрунтованим.

Крім того, останнім часом в Україні підсилюється увага до рибальського сектору. Так, приймаються програмні документи (Національна програма будівництва суден рибпромислового флоту України на 2002–2010 роки, затверджена Законом України від 17.01.2002 р. [18], Загальнодержавна програма розвитку рибного господарства України на період до 2010 року, затверджена Законом України від 19.02.2004 р. [19]), закони (від 06.02.2003 р. «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них» [20], від 08.07.2011 р. «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» [21]), затверджуються підзаконні нормативні акти з питань рибальства (Правила експлуатації суден флоту рибної промисловості, що не підлягають нагляду класифікаційного товариства, затверджені наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 22.10.2012 р. № 642 [22], Положення про місце базування суден флоту рибної промисловості, затверджене наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19.07.2017 р. № 375 [23] тощо), що дає привід сподіватися на поступове відродження галузі та забезпечення населення України рибною продукцією, добутою або виробленою судами під вітчизняним прапором та укомплектованими українським персоналом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про участь України у Конвенції про збереження морських живих ресурсів Антарктики 1980 року: постанова Верховної Ради України від 04.02.1994 р. № 3937-XII // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 23. Ст. 170.

2. Конвенція про майбутнє багатостороннє співробітництво в галузі рибальства в північно-західній частині Атлантичного океану, 1978. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_143
3. Про приєднання України до Конвенції про майбутнє багатостороннє співробітництво в галузі рибальства в північно-західній частині Атлантичного океану 1978 року: Закон України від 06.07.1999 р. // Офіційний вісник України. 1999. № 28. С. 1.
4. Чуксин Ю. В. О рыболовной политике Чили. URL: <http://mi32.narod.ru/03-02/chili.html>
5. Экспедиционный промысел Украины в мировом океане – реальность и перспективы / С. Т. Ребик, В. В. Парамонов, И. Г. Тимохин, А. К. Зайцев, Ю. В. Корзун, Н. Н. Кухарев // Труды Южного научно-исследовательского института рыбного хозяйства и океанографии. 2012. Т. 50. С. 30-45. URL: http://www.vuzlib.com.ua/articles/book/9162-ENkspedicionnyjj_promysel_ukr/1.html
6. Состояние мирового рыболовства и аквакультуры. – Департамент рыболовства и аквакультуры ФАО, Продовольственная и сельскохозяйственная ООН. – Рим, 2012. 237 с. URL: <http://www.fao.org/docrep/016/i2727r/i2727r.pdf>
7. Табачинская Е. В. Международно-правовые вопросы морского рыболовства и управления морскими живыми ресурсами на современном этапе: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. – М., 2004. 209 с.
8. Вихренко К. П. Міжнародно-правове регулювання праці в рибальському секторі: дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.11. – О., 2015. 237 с.
9. Конвенция Организации Объединенных Наций по морскому праву, 1982 // Бюллетень международных договоров. 1998. № 1. С. 3–168.
10. Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти, 1978 // Офіційний вісник України. 2009. № 60. Ст. 2148.
11. Манільські поправки до додатка до Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти (ПДНВ) 1978 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/896_052
12. Міжнародна конвенція про стандарти підготовки, сертифікації персоналу риболовних суден та несення вахти, 1995. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_707
13. Детальніше про це: Аверочкина Т.В. Шляхи імплементації міжнародно-правових стандартів професійної підготовки плавскладу в українському законодавстві: дис. ... канд. юрид. наук. – О., 2006. 172 с.
14. Положення про сертифікацію персоналу суден флоту рибної промисловості, затверджене наказом Міністерства аграрної політики від 12.01.2005 р. № 7 // Офіційний вісник України. 2005. № 5. Ст. 285.
15. Про вдосконалення державного нагляду за станом підготовки та дипломування моряків: постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2001 р. № 83 // Офіційний вісник України. 2001. № 5. Ст. 186.
16. Кривошеков В.Е. Конвенция STCW 1987-го, с поправками к Маниле – 2010 (новое прочтение)» // «Морьяк Украины». 26.05.2010 г. № 21 (643). С. 5.

17. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15.01.2015 р. // Відомості Верховної Ради. 2015. № 14. Ст. 96.
18. Національна програма будівництва суден рибпромислового флоту України на 2002-2010 роки, затверджена Законом України від 17.01.2002 р. // Офіційний вісник України. 2002. № 7. Ст. 279.
19. Загальнодержавна програма розвитку рибного господарства України на період до 2010 року, затверджена Законом України від 19.02.2004 р. // Офіційний вісник України. 2004. № 12. Т. 1. Ст. 720.
20. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них: Закон України від 06.02.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 15. Ст. 107.
21. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 08.07.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. 2012. № 17. Ст. 155.
22. Правила експлуатації суден флоту рибної промисловості, що не підлягають нагляду класифікаційного товариства, затверджені наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 22.10.2012 р. № 642 // Офіційний вісник України. 2013. № 3. Ст. 68.
23. Положення про місце базування суден флоту рибної промисловості, затверджене наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19.07.2017 р. № 375 // Офіційний вісник України. 2017. № 67. Ст. 2017.

